

УДК 338.246.027

Котляревський Я. В.

доктор економічних наук, професор, заступник директора з науково-організаційної роботи НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна

Мельников О. В.

кандидат технічних наук, докторант НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління", Київ, Україна, e_research@ukr.net

Єрмоличев Р. В.

директор Департаменту видатків бюджету гуманітарної сфери Міністерства фінансів України, Київ, Україна

Дерев'янкін В. В.

експерт з питань міжнародної торгівлі, розвитку та програм державної допомоги

Штангрет А. М.

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки, обліку і аудиту Української академії друкарства, Львів, Україна

РОЗВИТОК ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ

З огляду на набрання чинності Законом "Про державну допомогу суб'єктам господарювання", має бути побудована нова система контролю надання такої допомоги. Авторами систематизовано й проаналізовано інформацію про державну підтримку суб'єктів видавничої справи в Україні та ЄС і окреслено проблеми, пов'язані із запровадженням нового механізму моніторингу й контролю державної допомоги економічній діяльності, які виникають через зміни в національному законодавстві. З'ясовано, що чинній системі державної підтримки видавничої справи в Україні притаманний недостатній рівень планування, моніторингу й досягнення цільових показників: у використанні коштів держбюджету, призначених для випуску книжкової продукції, вона пішла шляхом багатьох країн ЄС, створивши Український інститут книги. Пошук балансу між допомогою, яка має характер галузевої підтримки, та потребами культурного розвитку, що обумовлюватиме категоризацію допустимої допомоги згідно з нормами ЄС на підставі статті 107 (Зс), а не (Зд) Маастрихтського договору, дасть змогу поліпшити й упорядкувати програми державної підтримки видавничої справи в Україні.

Ключові слова: видавнича справа, державна допомога, конкурентна політика ЄС.

Табл. 7. Літ. 34.

Jaroslav Kotljarevskij

Dr. Sc. (Economics), Professor, SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine

Oleksandr Melnikov

Ph. D. (Technics), SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine, e_research@ukr.net

Roman Yermolychev

The Ministry of Finance of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Valentyn Derevyankin

Andrij Shtangret

Dr. Sc. (Economics), Professor, Ukrainian Academy of Printing, Lviv, Ukraine

© Котляревський Я. В., Мельников О. В., Єрмоличев Р. В., Дерев'янкін В. В., Штангрет А. М., 2017

DEVELOPMENT OF PUBLISHING IN THE CONTEXT OF COMPETITIVE POLICY AND STATE AID REGULATION IMPROVEMENT

Due to the entry into force of the Law “On State Aid to Undertakings” in Ukraine, there should be elaborated a new system of state aid monitoring. The authors investigate and systematize information concerning state support to publishing entities in the EU and Ukraine, outline challenges, regarding the introduction of a new mechanism for monitoring and controlling state aid to economic activities, arising from actual amendments to national legislation and avoidance of competition distortion. State support of publishing in Ukraine is primarily carried out by means of budget (public and local) funding and in a form of granting tax benefits. Investigated data regarding state aid to book publishing from public and local budgets during 2008-2016 indicate a permanent funding scope increase, except 2009 and 2014 years, whereas it declined 20 % and 50 % sufficiently. The research findings envisage that publishing tax benefits measured as state budget losses compared to general tax benefits losses in the budget are at a comparatively low level: 1,3–1,6 %, with regard to corporative income tax, and 2,1–3,8 % in respect to value added tax. It is concluded that state aid to publishing in Ukraine nowadays lacks sufficient planning, monitoring and purpose-orientation tools, despite some activities alike those in EU countries to supervise budget funding for book publishing. Thus, further research for efficient balance between state aid as branch support and measures of cultural development (based on categorization of allowed support in accordance with EU legislation clauses) could positively impact publishing in Ukraine with due regard for and in full conformity with the Ukraine–EU Association Agreement agenda on sufficient state aid and competitive policy regulation adoption.

Key words: publishing, state aid, EU competitive policy.

JEL classification: H25.

Котляревский Я. В.

доктор экономических наук, профессор, заместитель директора по научно-организационной работе НИФИ ГУНУ “Академия финансового управления”, Киев, Украина

Мельников А. В.

кандидат технических наук, докторант НИФИ ГУНУ “Академия финансового управления”, Киев, Украина

Ермолычев Р. В.

директор Департамента расходов бюджета гуманитарной сферы Министерства финансов Украины, Киев, Украина

Деревянкин В. В.

эксперт по вопросам международной торговли, развития и программ государственной помощи

Штангрет А. М.

доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой финансово-экономической безопасности, учета и аудита Украинской академии книгопечатания, Львов, Украина

РАЗВИТИЕ ИЗДАТЕЛЬСКОГО ДЕЛА В КОНТЕКСТЕ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ РЕГУЛИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТНОЙ ПОЛИТИКИ И ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОМОЩИ

Ввиду вступления в силу Закона “О государственной помощи субъектам хозяйствования”, должна быть построена новая система контроля предоставления такой помощи. Авторами систематизирована и проанализирована информация о государственной поддержке субъектов издательского дела в Украине и ЕС и обозначены проблемы, связанные с введением нового механизма мониторинга и контроля государственной помощи экономической

деятельности, возникающие из-за изменений в национальном законодательстве. Установлено, что действующей системе государственной поддержки издательского дела в Украине свойственен недостаточный уровень планирования, мониторинга и достижения целевых показателей: в использовании средств госбюджета, предназначенных для выпуска книжной продукции, она пошла путем многих стран ЕС, создав Украинский институт книги. Поиск баланса между помощью, носящей характер отраслевой поддержки, и нуждами культурного развития, что предопределяет категоризацию допустимой помощи согласно нормам ЕС на основании статьи 107 (3с), а не (3d) Маастрихтского договора, позволит улучшить и упорядочить программы государственной поддержки издательского дела в Украине.

Ключевые слова: издательское дело, государственная помощь, конкурентная политика ЕС.

Сталий розвиток суспільства залежить від інтелектуального потенціалу всіх громадян, збереження та розвитку культурного надбання й традицій народу, вільного доступу до інформаційної продукції, зокрема друкованих видань. Досвід провідних країн світу показує, що стрімкий технічний прогрес, розвиток сучасних інформаційних технологій насправді не зменшують інтерес людей до книги. Попит на видавничу продукцію залишається стабільним, а в умовах динамічного поступу економіки навіть зростає.

Підтримка діяльності суб'єктів інформаційної сфери національної економіки, в т. ч. видавничої справи, передбачає виважену фінансову політику держави в контексті ефективнішого використання обмежених коштів і структуризації цілей державної допомоги, що надалі потребуватиме глибшого аналізу, переосмислення та пошуку найбільш прийнятних напрямів гармонізації й адаптації вітчизняних умов до загальноєвропейських принципів.

У цьому контексті перед відповідними органами державної влади постає низка викликів щодо узгодження завдань промислово-фінансової, соціальної, культурної політик із міжнародними стандартами обмеженого державного втручання в ринкові процеси, зокрема зменшення обсягу державної підтримки окремим суб'єктам господарювання чи галузям, якщо вона призводить до спотворення ринкової конкуренції та нерівномірного розподілу економічних благ у суспільстві.

На сьогодні загальна державна підтримка різних видів діяльності у сфері культури, зокрема видавництва, кінематографу, театральної, музичної й мистецької діяльності, спорту, становить 11–13 млрд грн на рік [1, с. 17]. 2 серпня 2017 р. набрав чинності Закон України “Про державну допомогу суб'єктам господарювання”, прийнятий Верховною Радою України в липні 2014 р. [2], який запроваджує нову систему моніторингу та контролю державної допомоги суб'єктам господарювання¹.

¹ Державна допомога суб'єктам господарювання – підтримка у будь-якій формі суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, що спотворює або загрожує спотворенням економічної конкуренції, створюючи переваги для виробництва окремих видів товарів чи провадження окремих видів господарської діяльності (ст. 1 Закону України “Про державну допомогу суб'єктам господарювання”).

В Україні проводилися дослідження стану державної підтримки суб'єктів господарювання з різним ступенем деталізації. Ідеться, наприклад, про наукові пошуки в межах проекту ЄС "Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС", висновки яких опубліковані у Звіті про результати дослідження державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні [3].

Питаннями державної підтримки видавничої справи займалися О. В. Афонін і М. І. Сенченко, О. А. Герасимова, Г. І. Глотова та Ю. О. Барнич, А. М. Івашина, К. І. Індутна, А. Л. Мураховський [4–9]. Віддаючи належне доробку згаданих науковців, слід наголосити, що аналізу доцільності й пропорційності прямої чи непрямой державної підтримки видавничої справи в їхніх працях приділена недостатня увага.

Метою статті є ідентифікація перспективних напрямів розвитку регулювання видавничої справи в Україні на основі адаптації відповідного найкращого європейського досвіду та за результатами аналізу інформації щодо державної підтримки суб'єктів видавничої справи в контексті проблем, пов'язаних із запровадженням нового механізму моніторингу й контролю державної допомоги економічній діяльності згідно з вимогами Закону України "Про державну допомогу суб'єктам господарювання".

Заходи державної підтримки галузей національної економіки зазвичай залежать від структури видів економічної діяльності, усталеної кон'юнктури ринків і динаміки соціально-економічних перетворень, пріоритетів у формуванні політики з боку національних регуляторів, короткострокових потреб конкретного виду діяльності та категорій суб'єктів господарювання. Зрозуміло, що державна підтримка економічної діяльності обумовлена конкретними потребами громади й суспільства в цілому. Однак інколи рішення щодо надання додаткових ресурсів окремим підприємствам чи галузям може породжувати конфлікт між короткотерміновими політичними інтересами та загальним принципом функціонування ринкової економіки на засадах вільної, неспотвореної конкуренції. Важливо забезпечити баланс між цілями державної підтримки вітчизняних підприємств для розвитку їхнього експортного потенціалу, розв'язання проблем соціального характеру або виходу із кризових ситуацій та довгостроковою стратегією сталого розвитку на основі інновацій, забезпечення справедливого розподілу ресурсів і ефективної, конкурентоспроможної економіки в довгостроковій перспективі.

Державна допомога (у формі субсидій, податкових пільг тощо для певних підприємств чи видів господарської діяльності) може негативно позначитися на становищі інших суб'єктів господарювання або галузей, спричинити неефективний перерозподіл ресурсів у економіці. Зокрема, державна підтримка вітчизняних підприємств традиційно містить як об'єктивну, так і суб'єктивну складові, що істотно викривляє їхню структуру порівняно з відповідними показниками по країнах Європейського Союзу. Україна витрачала більше коштів на підтримку підприємств за видами діяльності, ніж у середньому по ЄС та й у окремих країнах-членах, навіть із транзитивними економіками. Структура субсидування господарської діяльності в нашій державі не завжди може бути чітко й раціонально обґрунтована, що помітно

деформує ринкове середовище через нерівний доступ товаровиробників до державних ресурсів [10].

Необхідність контролю державної допомоги впливає з міжнародних зобов'язань України, зокрема гл. 10 Угоди про асоціацію з ЄС [11]. Протягом певного перехідного періоду наша держава повинна реалізувати низку важливих заходів у сфері конкурентної політики з метою приведення національної системи державної допомоги у відповідність із стандартами Співтовариства.

Згідно з Договором про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС), будь-яка допомога, надана за рахунок державних ресурсів, котра спотворює або може спотворювати конкуренцію внаслідок надання переваг певним суб'єктам господарювання чи виробництву окремих товарів, послуг, якщо це впливає на торгівлю між країнами-членами, вважається несумісною із роботою внутрішнього ринку ЄС (за винятком тих категорій допомоги, котрі чітко визначені законодавством як допустима допомога) [12]. Наприклад, відповідно до ст. 107 Лісабонського договору основні виключення із загального принципу несумісності державної допомоги з внутрішнім ринком ЄС визначені для:

- допомоги соціального характеру, що надається індивідуальним споживачам;
- державного фінансування заходів неекономічного характеру на дослідження, розвиток та інновації, які здійснюються дослідницькими організаціями;
- досліджень, виконаних суб'єктами господарювання на державне замовлення на умовах відкритого тендеру;
- сприяння економічному розвитку територій, де життєвий рівень (стандарт) є дуже низьким або спостерігається високий рівень безробіття;
- реалізації проекту, який відповідає спільному європейському інтересу чи сприяє виправленню серйозного недоліку в економіці країни-члена;
- сприяння розбудові певних видів економічної діяльності або економічних територій (регіонів), а також допомоги на збереження об'єктів культури й культурної спадщини, коли така допомога не погіршує умови торгівлі в обсязі, що суперечить спільному інтересу;
- допомоги на ліквідацію наслідків стихійного лиха чи надзвичайної ситуації [12].

Країни – члени ЄС зобов'язані інформувати Єврокомісію про свої плани щодо надання державної допомоги суб'єктам економічної діяльності, включено із заходами, котрі визнані законодавством допустимою допомогою; відповідно, її надавачі звільнені від процедури погодження таких заходів із Єврокомісією.

Державна допомога може бути визнана сумісною із функціонуванням внутрішнього ринку ЄС, якщо вона сприяє розвитку певних видів господарської діяльності або окремих галузей економіки та при цьому не чинить негативного впливу на торгові відносини такою мірою, що це суперечить загальному інтересу Співтовариства. Надання галузевої державної допомоги дозволяється, якщо вона сприяє досягненню спільних економічних і соціаль-

них цілей на рівні ЄС, зокрема дає змогу нівелювати істотні відмінності в розвитку регіонів, прискорити запровадження проектів, котрі забезпечують соціальні цілі, наприклад підвищують рівень зайнятості населення чи окремих незахищених категорій працівників тощо.

Важливим елементом системи державної допомоги є концепція *незначної державної допомоги (de minimis aid)*. Закон України “Про державну допомогу суб’єктам господарювання” згідно зі стандартом ЄС визнає незначною державну допомогу одному суб’єкту господарювання, сукупний розмір котрої незалежно від її форми і джерел не перевищує за будь-який трирічний період суму, еквівалентну 200 тис. євро, встановлену за офіційним валютним курсом НБУ, що діяв на останній день фінансового року. Разом із тим суб’єкти господарювання, які отримують незначну державну допомогу, зобов’язані інформувати її надавача про свою господарську діяльність, а також про всю незначну державну допомогу, одержану ними протягом останніх трьох років, із зазначенням її форми й мети. Надавачі незначної державної допомоги (котра не стосується безпосередньо підтримки експортних операцій або переважного використання продукції вітчизняного виробництва порівняно з імпортованою продукцією) звільняються від обов’язку повідомляти Анти-монопольний комітет України (АМКУ) про нову державну допомогу. Водночас вони повинні у встановленому порядку, згідно з формою звітності та іншими вимогами щодо надання інформації про чинну державну допомогу, щорічно надавати АМКУ відомості про всю надану ними незначну державну допомогу [13; 14].

Маастрихтським договором відкрито можливість визнавати сумісною державною допомогою заходи, метою яких є “сприяння культурі та збереження культурної спадщини” (ч. 3(d) ст. 107 ДФЄС). Також ст. 167 ДФЄС доповнено положенням, що Європейський Союз сприяє розквіту культур країн-членів, при цьому поважає їх національне й регіональне розмаїття та водночас наголошує на збереженні спільної культурної спадщини, а також враховує культурні аспекти в діях відповідно до інших положень цього Договору [12]. У своїй практиці Єврокомісія застосовувала звільнення надавачів від погодження заходів державної допомоги переважно в тих випадках, коли йшлося про аудіовізуальний сектор, зокрема у сфері кінематографії, допомоги на виробництво телепрограм регіональними мовами, допомоги на розвиток культури та експорт книг національною мовою до країн, де ця мова не є поширеною.

Рамковою програмою Єврокомісії у галузі культури й виробництва аудіовізуальних творів “Креативна Європа” (плановий обсяг фінансування – 1,46 млрд євро), що спрямована на підтримку ініціатив у сфері культури, зокрема тих, які сприяють транскордонному співробітництву, створенню інформаційних платформ і мереж, розвитку літературного перекладу, а також ініціатив у аудіовізуальному секторі, передбачено надання підтримки 250 тис. митцям та діячам культури, 2 тис. кінотеатрів, 800 фільмам, 4,5 тис. перекладів книг, у т. ч. шляхом надання фінансових гарантій [15].

Відповідно, державна допомога видавничій справі може бути визнана допустимою з огляду як на економічну ефективність та розвиток галузі, так

і на підтримку національної культури й збереження культурної спадщини, літератури, музики тощо [16].

Аналіз, проведений авторами, ґрунтується на офіційних статистичних даних щодо субсидій та інших форм державної підтримки видавничої справи, отриманих із публічних джерел про виконання Державного бюджету України, про відповідні бюджетні доходи й видатки.

Варто зауважити, що поняття “державна підтримка” господарської діяльності є ширшим, ніж “державна допомога”. Державна допомога – це державна підтримка господарської діяльності, яка кваліфікується на підставі селективності переваг, наданих отримувачам допомоги, а також істотним впливом на умови ринкової конкуренції й торгівлі, зокрема між Україною та країнами – членами ЄС. У дослідженні наведено дані про окремі заходи державної підтримки суб’єктів господарювання, котрі, на думку авторів, *можуть кваліфікуватись* як державна допомога на основі критеріїв, визначених Законом України “Про державну допомогу суб’єктам господарювання” [1; 2]. Ідеться про *заходи підтримки* видавничої справи, котра в Україні, як і в інших пострадянських країнах, традиційно вважається сферою, що потребує державного регулювання. В нашій державі налічується понад 5 тис. суб’єктів підприємницької діяльності, котрі займаються видавничою справою¹ [17]. Лише 20 із них входять до Державної акціонерної компанії “Українське видавничо-поліграфічне об’єднання” (ДАК “Укрвидавполіграфія”) [18; 19], перебувають в управлінні Державного комітету телебачення і радіомовлення України (Держкомтелерадіо України) та мають право брати участь у системі державного замовлення друкованої продукції для публічних потреб.

Державне замовлення, що діяло в нашій країні до 2015 р., може вважатися формою державної підтримки видавничої діяльності поряд із наданням податкових пільг видавцям і книгорозповсюджувачам. До переліку книжкових видань, передбачених до випуску за державним замовленням, згідно зі ст. 26-1 Закону України “Про видавничу справу”, включаються видання, що висвітлюють актуальні теми в контексті сучасних проблем державотворення та історії України; сприяють розвитку культури, освіти й науки, зміцненню науково-технічного та інвестиційного потенціалу держави, інтеграції України до європейського і світового співтовариства, вихованню молоді; задовольняють читацький попит відповідно до даних бібліотек України, в т. ч. видання, аудійовані в спеціальному цифровому форматі для сліпих, осіб із порушеннями зору та осіб із дислексією або надруковані рельєфно-крапковим шрифтом для сліпих, видання, присвячені пам’ятним датам [20].

Свого часу Кабінет Міністрів України ухвалив постанову “Про затвердження Порядку формування державного замовлення на випуск видавничої

¹ Видавнича справа – провадження або поєднання суб’єктами господарювання таких видів діяльності: видавничої діяльності, виготовлення видавничої продукції, розповсюдження видавничої продукції. У свою чергу, ці види діяльності здійснюють такі підприємства: видавництво – юридична особа, основним видом діяльності якої є видавнича діяльність; виготовлювач видавничої продукції (тобто поліграфічне підприємство) – суб’єкт господарювання, що здійснює виготовлення тиражу видання (ст. 1 Закону України “Про видавничу справу”).

продукції та її розповсюдження” від 12.09.2012 № 850 [21], котра передбачає цілі формування державного замовлення на випуск видавничої продукції, відмінні від тих, які перелічені у вищезгаданому Законі, а саме:

– сприяння розвитку вітчизняного книговидання для підвищення його рівня за кількісними і якісними показниками до рівня провідних держав світу, виданню творів класиків української літератури й сучасних авторів, перекладу творів українських авторів іноземними мовами для забезпечення представлення вітчизняної видавничої продукції та її популяризації за кордоном, задоволенню культурно-освітніх потреб населення України та українців за кордоном у вітчизняній видавничій продукції;

– поповнення бібліотечних фондів новою видавничою продукцією;

– підвищення інтересу до читання та виховання культури читання;

– забезпечення доступу до надбань світової культури шляхом перекладу й видання державною мовою творів видатних зарубіжних авторів.

Процедура формування державного замовлення на випуск друкованих видань складалася з кількох етапів:

1. Визначення потенційними державними замовниками тематики видань.

2. Оголошення про прийом пропозицій від видавництв із зазначенням назв видань, авторів, мов, тиражу й вартості.

3. Попередній відбір державними органами пропозицій із залученням спеціальних експертних рад, створених у їхній структурі.

Незважаючи на ухвалення нового Закону України “Про публічні закупівлі” [22], положення вищезгаданої постанови залишаються чинними. Водночас Держкомтелерадіо України, виконуючи функцію державного замовника, затвердив власний порядок реалізації бюджетної програми “Випуск книжкової продукції за бюджетною програмою “Українська книга” [23]. “Українська книга” – це державна програма, котра визначає цілі, обсяг робіт і орієнтовний розмір необхідного фінансування, виходячи з наявних можливостей надання бюджетної підтримки за такою програмою [9]. Бюджетні кошти, що надаються на випуск книжкової продукції за цією програмою, використовуються з метою поповнення фондів бібліотек книжковою продукцією, забезпечення рівного доступу населення до сучасної української літератури та зарубіжної літератури українською мовою, популяризації української літератури на міжнародному рівні, сприяння максимальному задоволенню культурно-освітніх потреб населення нашої держави й закордонних українців у вітчизняній книжковій продукції [24].

Останній аудит Рахунковою палатою України ефективності використання коштів державного бюджету, виділених Держкомтелерадіо на випуск книжкової продукції за програмою “Українська книга” засвідчив, що “спрямування коштів з державного бюджету на випуск книжкової продукції та їх використання у 2014–2015 рр. в загальній сумі 67 236,5 тис. грн, так само як і в попередні роки, здійснювалося без належних розрахунків та обґрунтувань потреби, нормативного визначення відповідних критеріїв, часто суб’єктивно..., переважна більшість пропозицій і рекомендацій Рахункової плати за результатами попереднього контрольного заходу Держкомтелерадіо не врахована. Більшість виявлених у ході попереднього аудиту порушень і недоліків не

усунена та не виправлена. Як результат, вони набули системного характеру, що не сприяє розвитку книговидавництва в Україні” [25].

Зазначене стало однією з причин створення Українського інституту книги та передавання функцій здійснення державного замовлення від Держкомтелерадіо до Українського інституту книги. Одночасно з передаванням функцій від одного органу влади до іншого [26] постає питання підвищення ефективності витрачання державних коштів і дотримання законодавства у сфері державної допомоги. Оскільки з 2017 р. перелік книжкових видань, передбачених до випуску за бюджетними програмами випуску книжкової продукції, має складати Український інститут книги в порядку й відповідно до критеріїв, встановлених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв [20], цілком актуальним має бути широкий фаховий і публічний дискурс із питань проектування та фінансування відповідних програм із вбудованими механізмами відповідності зазначеним інституціональним і нормативним вимогам.

Звертаючись до міжнародного досвіду, доцільно наголосити, що використання державних коштів для випуску книжкової продукції на різних етапах було актуальним для країн ЄС, де також функціонують установи, подібні до Українського інституту книги (табл. 1).

В Україні бюджетне фінансування видавничої справи здійснюється на основі загальнодержавних і місцевих програм, котрі передусім спрямовуються на забезпечення необхідною книжковою продукцією бібліотек і сфери освіти (табл. 2). Як бачимо, бюджетні асигнування, названі державною підтримкою книговидавництва, постійно зростають, окрім 2009 і 2014 рр., коли вона помітно зменшилася порівняно з попереднім роком. Найбільша підтримка надається видавничій справі з державного бюджету, з місцевих бюджетів вона зазвичай становить трохи більше ніж 5 % її загального обсягу.

Іншою формою державної підтримки видавничої справи в Україні є податкові пільги, перелік яких узагальнено й наведено в табл. 3., проте актуальними для видавничої діяльності залишаються лише ті, що пов'язані зі звільненням від сплати податку на додану вартість.

Як бачимо з табл. 3, за характером превалює операційна допомога селективного характеру для вітчизняних виробників, що передбачає покриття виробничих витрат підприємств галузі (тобто сприяє зростанню дохідності кожного суб'єкта господарювання). Відповідно, підвищення рівня фінансових показників цього виду діяльності має бути об'єктом постійного моніторингу в контексті визначення реального впливу на протидію кризовим явищам у галузі, зокрема шляхом оцінювання кількісних і якісних критеріїв функціонування. У табл. 4 узагальнено й систематизовано фактичні обсяги перелічених вище податкових пільг (див. табл. 3) за період 2011–2016 рр.

Зауважимо, що частка податкових пільг видавничій справі порівняно із їх загальним обсягом є незначною: в категорії податку на прибуток – 1,3–1,6 %, а в обсязі пільг з податку на додану вартість – 2,1–3,8 %. Наведені узагальнення підтверджуються й результатами аналізу величини та динаміки всіх пільг у розрізі основних груп бюджетної класифікації (табл. 5).

Т а б л и ц я 1

Організації, що надають підтримку суб'єктам видавничої справи в окремих країнах ЄС

Назва організації	Рік створення	Сфера діяльності	Особливості фінансування
<i>Франція</i>			
Національний центр книги (<i>Centre National du Livre</i>)	1946	Допомога всім суб'єктам видавничої справи (авторам, перекладачам, видавцям, книгарням, бібліотекам, організаторам літературних подій). Частина бюджету витрачається на реклами творів іноземних авторів французькою мовою	Близько 29 млн євро щороку надається урядом Франції
Міжнародне бюро французького книгодання (<i>Bureau International de l'Édition Française</i>)	1873	Допомога французьким видавцям у виході на міжнародний ринок та налагодженні співпраці з іноземними видавцями	Бюро субсидіює Національний центр книги, також підтримку надає Міністерство закордонних справ Франції
<i>Німеччина</i>			
Інститут Гете (<i>Goethe-Institut</i>)	1951	Популяризація німецької мови та літератури за кордоном спільно з літературними й книоторговельними організаціями, бібліотеками, музеями тощо	У 2013/2014 звітному році бюджет інституту становив 351 млн євро; 208 млн надав уряд і 143 млн – власні кошти
<i>Швеція</i>			
Шведська рада мистецтв (<i>Swedish Arts Council</i>)	1974	Популяризація шведського мистецтва. Зокрема, підтримка надається перекладам творів шведських авторів, переважно сучасним, мовою, відмінною від скандинавських. Рада також реалізує стипендіальну програму для іноземних видавців і перекладачів	Близько 194 млн євро щороку йде на гранти, які Рада надає представникам різних видів мистецтв, у т. ч. літератури
<i>Фінляндія</i>			
Центр фінської літератури (<i>Finnish Literature Exchange</i>)	1977	Підтримка створення та публікації перекладів фінською, шведською й саамською мовами, а також сприяння перекладам іноземних авторів цими мовами	Неурядова й неприбуткова організація, котра щорічно надає гранти на загальну суму 600 тис. євро
Центр просування фінського мистецтва (<i>Art Promotion Centre Finland</i>)	1977	Популяризація фінського мистецтва на національному й міжнародному рівнях. Центр опікується різними видами мистецтва, зокрема літературою	Щорічно за рахунок коштів державного бюджету Центр надає гранти на загальну суму 32 млн євро
<i>Польща</i>			
Інститут книги (<i>The Polish Book Institute</i>)	2003	Популяризація польської літератури на міжнародному рівні та читання всередині країни	Фінансування здійснюється з бюджету Міністерства культури Польщі

Складено за результатами аналізу веб-сайтів Національного центру книги (<http://www.centrenationaldulivre.fr/>); Міжнародного бюро французького книгодання (<http://www.bief.org/>); Інституту Гете (<https://www.goethe.de/en/index.html>); Шведської ради мистецтв (<http://www.kulturradet.se/en/In-English/>); Центру фінської літератури (<http://www.finlit.fi/fili/en/>); Центру просування фінського мистецтва (<http://www.taik.fi/en/frontpage>); польського Інституту книги (<http://www.bookinstitute.pl/>), а також за: Івашина А. Не Польщею єдиною: книжкові інституції в країнах з успішним видавничим бізнесом. URL: <http://www.chytomo.com/news/ne-polshheyu-yedinoyu-knizhkovy-institucii-v-krainax-z-uspishnim-vydavnicim-biznesom>.

Таблиця 2

Державна підтримка книговидання протягом 2008–2016 рр. за рахунок коштів державного й місцевих бюджетів України, млн грн

Бюджети	2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт	план	факт
Державний	219,2	223,5	223,0	176,0	276,2	254,3	182,3	169,3	320,0	265,2	323,6	307,6	231,1	162,6	270,7	244,6	345,5	331,7
Місцеві	21,5	20,8	17,3	15,5	17,6	16,1	19,0	15,8	20,5	15,6	21,7	13,9	17,3	12,5	15,5	14,6	18,4	17,5
Зведений	240,7	244,3	240,3	191,5	293,8	270,4	198,1	185,1	340,5	280,8	345,3	321,5	248,4	175,1	286,2	259,2	363,9	349,2

Складено на підставі постанов Кабінету Міністрів України про державне замовлення на закупівлю товарів, виконання робіт, надання послуг для державних потреб за 2008–2013 рр., даних Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Податкові пільги з книговидання, визначені втратами доходів бюджету за групами Довідника податкових пільг

№ з/п	Код	Вид податкової пільги
1	11020188	Тимчасово, до 01.01.2015, звільняється від оподаткування прибуток видавництв, видавничих організацій, підприємств поліграфії, отриманий ними від діяльності з виготовлення на території України книжкової продукції, крім продукції еротичного характеру. Суми коштів, вивільнених у зв'язку з наданням податкових пільг, спрямовуються суб'єктом господарської діяльності – платником податків на переоснащення видавничо-поліграфічної бази, розроблення та запровадження новітніх технологій, розширення виробництва книжкової продукції в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України
2	11020279	Звільняється від оподаткування прибуток видавництв, видавничих організацій, підприємств поліграфії, отриманий ними від діяльності з виготовлення на території України книжкової продукції, крім продукції еротичного характеру
3	14010429	Звільняються від оподаткування податком на додану вартість операції з постачання бібліотеками, які перебувають у державній чи комунальній власності або у власності всеукраїнських громадських організацій інвалідів, платних послуг з комплектування реєстраційно-облікових документів (квитків, формулярів), користування рідкісними, цінними довідниками, книгами (в тому числі нічним абонементом), тематичного добору літератури за запитом споживача та надання тематичних, адресно-бібліографічних і фактографічних довідок
4	14010435	Звільняються від оподаткування податком на додану вартість операції з постачання (передплати) періодичних видань друкованих засобів масової інформації та книжок (окрім видань еротичного характеру), учнівських зошитів, підручників і навчальних посібників вітчизняного виробництва, словників українсько-іноземної або іноземно-української мови, доставки таких періодичних видань друкованих засобів масової інформації на митній території України
5	14010460	Тимчасово, до 01.01.2015, звільняються від оподаткування податком на додану вартість операції з виконання робіт та постачання послуг суб'єктами підприємницької діяльності – резидентами України, які одночасно здійснюють видавничу діяльність, діяльність з виготовлення, розповсюдження книжкової продукції та виробництва паперу й картону. При цьому дохід такого суб'єкта підприємницької діяльності, отриманий від видавничої діяльності, діяльності з виготовлення, розповсюдження книжкової продукції та виробництва паперу й картону, має становити не менше 100 % від загальної суми його доходу за перший звітний (податковий) період із часу створення такого суб'єкта підприємницької діяльності або не менше 50 % від загальної суми його доходу за попередній звітний (податковий) рік
6	14010461	Тимчасово, до 01.01.2015, звільняються від оподаткування податком на додану вартість операції з виконання робіт та постачання послуг у видавничій діяльності, діяльності з виготовлення й розповсюдження видавництвами, видавничими організаціями, підприємствами поліграфії, розповсюджувачами книжкової продукції, виробленої в Україні, операції з виробництва та/або постачання паперу й картону, вироблених в Україні для виготовлення книжкової продукції, учнівських зошитів, підручників і навчальних посібників українського виробництва, а також операції з постачання книжкової продукції, виробленої в Україні, крім реклами, послуг з розміщення матеріалів рекламного й еротичного характеру та видань рекламного й еротичного характеру
7	14010478	Тимчасово, до 01.01.2015, звільняються від оподаткування податком на додану вартість операції з постачання товарів, визначених пунктом "о" ч. 1 ст. 19 Закону України "Про Єдиний митний тариф", переробникам, видавництвам і підприємствам поліграфії на території України

С к л а д е н о на підставі Податкового кодексу України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами), Довідника № 75/1 податкових пільг, що є втратами доходів бюджету, станом на 01.07.2015 (<https://i.factor.ua/ukr/info/sp-lgot/75-1/>).

Таблиця 4

Суми податкових пільг, що визначені втратами доходів бюджету протягом 2011–2016 рр.

Показник	2011	2012	2013	2014	2015	2016
З податку на прибуток підприємств (без урахування 11020255, 11020284, 11020025), млн грн	2 898,4	3 469,9	2 471,1	2 070,8	237,0	276,5
у т. ч. сума податкових пільг з книговидання, млн грн	48,5	45,2	37,7	33,8	–	–
Частка втрат з книговидання по податку на прибуток підприємств до загальної суми втрат із податку на прибуток, %	1,7	1,3	1,5	1,6	–	–
З ПДВ, млн грн	41 375,7	30 271,4	26 204,3	26 742,3	50 490,8	22 889,6
у т. ч. сума податкових пільг з книговидання, млн грн	880,5	1 066,8	986,8	699,4	637,2	752,1
Частка втрат з книговидання по ПДВ до загальної суми втрат із ПДВ, %	2,1	3,5	3,8	2,6	1,3	3,3

Складено на основі узагальнення даних Державної фіскальної служби України (ф. № 2.1-В).

Таблиця 5

Суми податкових пільг з книговидання, що визначені втратами доходів бюджету протягом 2011–2016 рр., тис. грн

Код	2011	2012	2013	2014	2015	2016
11020188	7 827,1	–	–	–	–	–
11020279	40 683,5	45 169,8	37 693,8	33 776,7	–	–
14010429	360,5	319,8	7 995,0	83,0	114,1	–
14010435	812 692,5	968 089,4	843 856,3	607 047,1	637 104,8	752 115,2
14010460	2 571,0	4 401,7	55 939,4	2 265,6	–	–
14010461	63 498,4	84 186,1	67 121,7	86 903,0	–	–
14010478	1 418,3	9 785,1	11 903,7	3 075,1	–	–

Складено на основі узагальнення даних Державної фіскальної служби України (ф. № 2.1-В).

Фактичні дані щодо суми податкових пільг видавничій справі вказують на їх дещо несистемний і нерівномірний характер. Окрім цього, найбільшу частку в їхній структурі становлять пільги, пов'язані з операціями постачання (передплати) періодичних видань тощо (код 14010435), котра у 2014 р. дорівнювала 82,8 %. Водночас у ЄС допомога на розповсюдження періодичних видань узагалі вилучена з переліку допустимих виключень серед форм допомоги на підтримку культури та збереження культурної спадщини. Безперечно, при цьому залишається можливість підтримки преси й періодичних видань

за певних умов у контексті розвитку окремих галузей або видів економічної діяльності.

Стосовно обсягу й напрямів надання пільг змістовною для аналізу є інформація від 20 липня 2015 р. [27], яку від України в установленому порядку подано до СОТ, згідно з положеннями Угоди про субсидії та компенсаційні заходи (табл. 6). Зокрема, метою надання пільг видавничій справі визначено “подолання кризи в цій сфері та забезпечення розвитку українського книговидання”. До переліку звільнення від імпорتنних мит належать товари, що імпортуються для подальшого використання в цій справі (наприклад, фарби, целюлоза, поліграфічні матеріали й обладнання) та не виробляються в Україні. Детальний перелік наведено у п. 1 розд. 4 гл. XXI Перехідних положень Митного кодексу України [28].

Розходження офіційної статистичної звітності (див. табл. 4 і 5) зі звітом до СОТ (див. табл. 6) пояснюються як інерційністю підготовки статистичних зведень за минулі періоди, так і потребою в чіткішому методичному забезпеченні складання відповідної звітності, що надалі вимагає доопрацювання регуляторами порядку й процедур подання (уточнення) зазначеної інформації, оскільки є ймовірність спотворення конкурентних процесів у галузі (на ринках) у формі державної допомоги.

Разом із тим, у частині міжнародного досвіду встановлення податкових преференцій видавничій справі, відповідне регулювання в країнах переважно зосереджене в Директиві Ради 2006/112/ЄС від 28.11.2006 про спільну систему ПДВ [29], додаток 3 якої містить перелік поставок товарів і послуг, до котрих можуть застосовуватися знижені ставки. Це, зокрема, стосується постачання, в т. ч. до бібліотек, книжкових видань (брошур, листівок і подібних друкованих матеріалів, дитячих картинок, малюнків або книжок для розмальовування, музичних творів у друкованій чи рукописній формі, карт,

Т а б л и ц я 6

Узагальнена інформація щодо пільг з книговидання в Україні за 2013–2014 рр. згідно з поданням до СОТ 2015 р.

№ з/п	Показник	2013	2014
1	Обсяг звільнення від оподаткування податком на прибуток підприємств, млн грн	37,7	33,8
2	Обсяг звільнення від імпортного мита, млн грн	4,1	3,4
3	Обсяг звільнення імпорту від оподаткування ПДВ, млн грн	843,9	607,05
4	Обсяг звільнення від оподаткування ПДВ, млн грн	3,8	2,3
5	Кількість назв книг і брошур, шт.	304	198
6	Загальний наклад, тис. прим.	1 278,7	975,4

Джерело: Subsidies new and full notification pursuant to art. XVI:1 of the GATT 1994 and art. 25 of the agreement on subsidies and countervailing measures. The following notification, dated 15 July 2015, is being circulated at the request of the Delegation of Ukraine. URL: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=238424,237419,234802,231679,227988,227364,134131,133363,130395,117958&CurrentCatalogueIdIndex=7&FullTextHash=&HasEnglishRecord=True&HasFrenchRecord=True&HasSpanishRecord=True.

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

гідрографічних або подібних схем), газет і періодичних видань, окрім матеріалів, повністю чи переважно призначених для реклами. Окремо в Директиві наголошується на можливості застосування преференцій з цього виду оподаткування для авторських гонорарів та роялті. Цілком логічно, що зниження ставки ПДВ є основним засобом підтримки книговидання і ЗМІ в країнах ЄС, натомість дискусійним залишається питання необхідності й меж диверсифікації підходів до оподаткування традиційних та електронних видань (табл. 7).

Таблиця 7

Ставки податку на додану вартість для видавців у країнах ЄС
станом на 2016 р., %

Країна	Загальна ставка ПДВ	Ставка ПДВ на друковані неперіодичні видання	Ставка ПДВ на періодичні видання	Коментар
Австрія	20	10 (20)	10 (20)	–
Бельгія	21	6 (21)	0 (21)	Ставка 6 % застосовується до журнальної продукції
Болгарія	20	20 (20)	20 (20)	–
Хорватія	25	5 (25)	5 (13)	Пільгові ставки для періодичних видань стосуються газет, що випускаються видавцями, які мають статус медіакомпаній, та не стосуються до таких видань, котрі містять понад 50 % рекламної інформації
Кіпр	19	5 (19)	5 (19)	–
Чехія	21	10 (21)	10 (21)	–
Данія	25	25 (25)	0 (25)	–
Естонія	20	9 (20)	9 (20)	Особливі ставки у 10 % застосовуються до передплатних газет. Ставка у 24 % застосовується до видань, що розповсюджуються за електронною передплатою
Фінляндія	24	10 (24)	10 (24)	Особливі ставки у 10 % застосовуються до передплатних газет. Ставка у 24 % застосовується до видань, які розповсюджуються за електронною передплатою
Франція	20	5,5 (5,5)	2,1 (2,1)	Ставка у 20 % застосовується до газет, що містять переважно рекламну інформацію, оголошення або матеріали еротичного характеру
Німеччина	19	7 (19)	7 (19)	–
Греція	24	6 (24)	6 (24)	–
Угорщина	27	5 (27)	5 (27)	–
Ірландія	23	0 (23)	9 (23)	–
Італія	22	4 (4)	4 (22)	Ставка у 4 % застосовується до газет і електронних видань, яким присвоєно ISBN або ISSN. Ставка у 22 % застосовується до каталогів, що не є бібліотечними інформаційними виданнями, нотних видань і мап, видань, котрі містять матеріали еротичного характеру

Країна	Загальна ставка ПДВ	Ставка ПДВ на друковані неперіодичні видання	Ставка ПДВ на періодичні видання	Коментар
Латвія	21	12 (21)	12 (21)	–
Литва	21	9 (21)	9 (21)	–
Люксембург	17	3 (17)	3 (17)	–
Мальта	18	5 (18)	5 (18)	–
Нідерланди	21	6 (21)	6 (21)	–
Польща	23	5 (23)	8 (23)	Ставка 8 % застосовується до газет із ISSN, за винятком видань, що містять оплачену чи безкоштовну рекламу понад 67 % поверхні
Португалія	23	6 (23)	6 (23)	Ставка у 23 % застосовується до періодичних видань, які включають переважно рекламну інформацію, оголошення або матеріали еротичного характеру
Румунія	20	5 (20)	5 (20)	–
Словаччина	20	10 (20)	20 (20)	–
Словенія	22	9,5 (22)	9,5 (22)	–
Іспанія	21	4 (21)	4 (21)	Ставка у 4 % застосовується до газет, що отримують менш ніж 75 % від обсягу надходжень від реклами
Швеція	25	6 (25)	6 (25)	–
Великобританія	20	0 (20)	0 (20)	–

Примітка. У дужках зазначена ставка ПДВ для електронних видань.

С к л а д е н о за результатами аналізу даних Міжнародної асоціації видавців, IPA (<https://www.internationalpublishers.org/>); Федерації європейських видавців, FEP (<http://fep-fee.eu/>); Всесвітньої газетної асоціації, WAN-IFRA (<http://www.wan-ifra.org/>).

Як уже зазначалося, у зв'язку з набранням чинності Законом України “Про державну допомогу суб'єктам господарювання”, протягом 2017–2018 рр. повинна бути запроваджена низка регуляторних заходів, що мають забезпечити належне функціонування цієї системи, а також поступове приведення заходів підтримки суб'єктів господарювання у відповідність із вимогами нового закону впродовж щонайбільше п'яти років. Створення системи контролю державної допомоги передбачає постійний моніторинг здійснюваних і запланованих заходів підтримки суб'єктів господарювання. Досягненню цієї мети слугуватиме складання державного реєстру заходів державної допомоги, котрий є важливим елементом системи.

Усі державні органи й установи, залучені до розроблення пропозицій та надання державної підтримки суб'єктам господарювання, повинні мати чітке уявлення про критерії допустимості державної допомоги і проводити аналіз здійснюваних заходів підтримки на предмет їх відповідності законодавству й міжнародним правилам контролю надання субсидій та інших форм державної допомоги. Також надавачі останньої повинні подавати АМКУ інформацію про чинні заходи державної допомоги протягом року після набрання законом чинності, тобто до серпня 2018 р.

З 2017 р. до обов'язків АМКУ додається функція погодження нових заходів державної підтримки з метою виявлення заходів підтримки, що є недопустимою державною допомогою з огляду на нормальне функціонування ринкової конкуренції. АМКУ зобов'язаний забезпечити приведення національної системи контролю державної допомоги у відповідність із правилами й ключовими концепціями державної допомоги в законодавстві ЄС.

Зважаючи на викладене та беручи до уваги потужні традиції видавничої справи в нашій країні, важливість поточного етапу соціально-економічного й духовного розвитку українського суспільства, актуальні завдання регулювання інформаційної сфери та інформаційної безпеки, модернізації вітчизняної економіки у зв'язку з курсом на європейську інтеграцію, зокрема шляхом виконання положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, поступового наближення й адаптації норм національного законодавства, доцільно враховувати аспекти інституційного характеру при проектуванні програм державної підтримки книговидавництва за такими напрямками, що потребуватимуть подальшої деталізації в наступних дослідженнях:

- Розроблення інституціональних критеріїв державної підтримки у формі як субсидування випуску тиражів, так і пільгового оподаткування, зокрема на підставі економічних показників суб'єктів господарювання, в т. ч. із урахуванням характеристик читацького середовища й ринкової кон'юнктури профільних видань. Зазначене дасть змогу зосередити підтримку на тих виданнях, що відповідають критеріям формування державної політики, а тому матимуть ринковий успіх, об'єктивно задовольнятимуть читацький попит; при цьому надання державної допомоги не спотворюватиме конкуренцію та кваліфікуватиметься як правомірне.

- Інституціоналізація державного фінансування розвитку інфраструктури видавничого ринку і програм популяризації читання шляхом започаткування перманентних досліджень із залученням профільних асоціацій, книготорговельних підприємств, бібліотек, експертів та науковців.

- Забезпечення зосередження державної підтримки на сплаті гонорарів авторам літературних творів, оплаті послуг художніх, творчих і технічних (наукових) редакторів, інших видів робіт та послуг креативних і творчих фахівців, а також сприяння вдосконаленню регулювання в частині координації взаємодії вітчизняного авторського середовища й міжнародних літературних (художніх) агенцій.

- Започаткування фахового та громадського діалогу щодо встановлення справедливих економічних інтересів видавців і розповсюджувачів, а також виготівників (поліграфічних підприємств) у частині розроблення підходів до ціноутворення на основі твердих (фіксованих) цін [30] у межах національних ланцюгів створення вартості видавничої продукції, відповідно до сегментування ринку та обґрунтованого рівня беззбитковості суб'єктів господарювання видавничої справи. Зазначене сприятиме уникненню цінової дискримінації для покупців видавничої продукції в різних дистриб'юторів і розширить можливості малих видавництв щодо отримання лояльних умов у книготорговельних та роздрібних мережах.

- Формулювання єдиних організаційно-технічних і методологічних підходів до стимулювання випуску вітчизняних електронних видань, створення їх єдиної дистриб'юторської мережі та інтеграція з проектом загальної цифрової бібліотеки, розвиток обміну досвідом видавців щодо найкращих інноваційних практик, адже окреслена сфера є надзвичайно чутливою до інформаційної асиметрії й дигіталізації суспільного життя, визначає засади забезпечення сталого розвитку інформаційної сфери країни в цілому та культурної й креативної економіки зокрема [31; 32].

- Розбудова спільно з профільними вищими навчальними закладами та видавництвами системи підвищення кваліфікації для фахівців видавничої сфери, в т. ч. творчих професій, участь у спільних програмах професійного навчання, залучення фахівців перекладацької справи до відбору молодих кадрів на основі конкурсів і грантів для профільного навчання.

- Розроблення концепції та стратегії залучення іноземних замовників до використання потужностей українських видавців з одночасним посиленням координації щодо подання грантових заявок останніх до європейських інституцій, пропагування їхніх профільних аутсорсінгових послуг на європейських ринках.

Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків. Мета державної підтримки видавничої справи має дві складові: 1) розвиток національної культури (сприяння національно-культурному поступу українського народу шляхом збільшення загального обсягу видавничої продукції й розширення тематичного спрямування вітчизняного книговидання) та забезпечення доступу українського суспільства до здобутків національної і світової літератури, знань тощо; 2) підвищення економічної ефективності галузі, подолання кризових явищ та підтримка інвестицій у модернізацію обладнання, запровадження інноваційних технологій і зниження вартості виробництва видавничої продукції, підтримка розповсюдження літературних творів українською мовою й мовами національних меншин, реалізації спеціалізованих заходів із розвитку бібліотечної справи в рамках загальнонаціональних, регіональних і місцевих програм соціально-економічного розвитку.

На сьогодні система державної підтримки видавничої справи характеризується недостатнім рівнем планування, моніторингу й досягнення цільових показників: у 2016 р. річний тираж книг в Україні становив близько 49 млн примірників, або трохи більше однієї книги на одного жителя країни, тимчасом як у країнах ЄС на одного жителя видається від 6 до 8 книг на рік [33; 34].

У використанні коштів державного бюджету, призначених на випуск книжкової продукції, наша держава пішла шляхом багатьох країн ЄС, створивши Український інститут книги. Проте засади діяльності цієї інституції потребують відповідної модернізації. Зокрема, норми Закону України "Про державну допомогу суб'єктам господарювання" покликані поліпшити й впорядкувати програми державної підтримки видавничої справи, втім, для забезпечення ефективності державної політики в окресленій сфері варто вже сьогодні оцінити наявні ризики, котрі можуть цьому завадити.

Ключовими викликами, що визначають перспективи подальших досліджень, є:

– потреба в обґрунтуванні й розробленні механізму трансформації програм підтримки видавничої справи щодо відповідності європейським вимогам, зокрема у сфері конкурентної політики та державної допомоги;

– пошук балансу між допомогою, яка має характер галузевої підтримки, й потребами культурного розвитку (що обумовлюватиме категоризацію допустимої допомоги згідно з нормами ЄС на підставі ст. 107 (3с), а не (3d) Маастрихтського договору);

– нечіткість розуміння культурних та інформаційних потреб населення, а також доцільності їх задоволення шляхом державної підтримки видавничої справи;

– низька або недостатньо досліджена ефективність використання наявних фінансових ресурсів для розвитку інтелектуального потенціалу та забезпечення культурних потреб населення;

– регуляторне визначення *правомірних* витрат і їх обсягів, котрі, власне, можуть компенсуватися суб'єктам господарювання та вважаються справді необхідними для досягнення конкретних цілей (розвиток національної культури або підтримка інвестицій у певні сектори галузі, усунення ринкових недоліків, що не дають галузі функціонувати на звичайних комерційних умовах);

– трансформація механізмів галузевого державного замовлення згідно із законодавством України про публічні закупівлі, а також відповідними стандартами ЄС.

Саме розроблення зазначених механізмів, на нашу думку, має стати об'єктом співпраці науковців, експертів, громадскості та представників профільних органів державної влади в найближчий період часу.

Список використаних джерел

1. Звіт про результати дослідження державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні / Х. Хьольцлер та ін. Київ : Crown Agents, 2015. 211 с. (Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС). URL: http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/STATE-SUPPORT-STUDY_UKR_20.04.2015.pdf.
2. Про державну допомогу суб'єктам господарювання : закон України від 01.07.2014 № 1555-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1555-18>.
3. Study on state support to undertakings in Ukraine / H. Hölzler, E. Libanova, T. Iefymenko, Ya. Kotlyarevsky, S. Taran, D. Chernikov, V. Dereviankin, E. Stuart. Kyiv : Crown Agents, 2015. 197 s. (Harmonisation of public procurement system in Ukraine with EU standards). URL: http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/STATE-SUPPORT-STUDY_ENG_20.04.2015.pdf.
4. Афонін О. В., Сенченко М. І. Українська книга в контексті світового книговидання. Київ : Кн. палата України, 2009. 278 с.
5. Герасимова О. А. Механізми захисту українського ринку книговидання в умовах членства в СОТ. *Теорія та практика державного управління*. 2008. Вип. 3. С. 306–312.
6. Глотова Г. І., Барнич Ю. О. Державні організаційно-економічні регулятивні напрями розвитку ринку видавничої продукції. *Технологія і техніка друкарства*. 2007. № 1–2. С. 131–140.

7. Івашина А. Не Польщею єдиною. Книжкові інституції в країнах з успішним видавничим бізнесом. URL: <http://www.chytomo.com/news/ne-polshheyu-yedinoyu-knizhkovy-institucii-v-kraainax-z-uspishnim-vidavnichim-biznesom>.
8. Індутна К. Напрями державної підтримки книговидання в Україні. *Економіка України*. 2010. № 2. С. 24–33.
9. Мураховський А. А. Державне регулювання у сфері видавничої справи. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 2. С. 3–8.
10. Геєць В. Від квазіринку до ринку та інвестиційного зростання. *ZN, UA*. 2015. № 1055 (21–28 серп.). URL: https://dt.ua/macrolevel/vid-kvazirinku-do-rinku-ta-investiciynogo-zrostannya-_html.
11. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
12. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union – Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union – Protocols – Annexes – Declarations annexed to the Final Act of the Intergovernmental Conference which adopted the Treaty of Lisbon, signed on 13 December 2007 – Tables of equivalences. *Official Journal of the European Union*. 2012. Oct. 26. С 326. P. 1–390.
13. Деякі питання реалізації Закону України “Про державну допомогу суб’єктам господарювання” : розпорядження Антимонопольного комітету України від 28.12.2015 № 43-рп. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0140-16>.
14. До уваги надавачів та отримувачів незначної державної допомоги! / Антимонопольний комітет України. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/136751>.
15. Стюарт Ю., Цемнолонскіс С. Звіт про загальну методика оцінювання державної допомоги. Квіт. 2016 р. (Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС). URL: http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/Report-on-State-aid-general-assessment-methodology_UKR.pdf.
16. Стюарт Ю., Цемнолонскіс С. Державна допомога в окремих “чутливих” галузях економіки України. URL: <http://eupublicprocurement.org.ua/state-support-in-certain-sensitive-sectors-of-ukraines-economy.html>.
17. Концептуальні засади забезпечення сталого розвитку інформаційної сфери України / Я. В. Котляревський та ін. Київ : ЦУА, 2016. 148 с.
18. Дурняк Б., Штангрет А., Мельников О. Аналіз основних показників діяльності поліграфічних підприємств ДАК “Українське видавничо-поліграфічне об’єднання”. *Друкарство*. 2005. № 4 (63). С. 8–12.
19. Семистяга Т. Видавничо-поліграфічна галузь України: динаміка й проблеми розвитку (2002–2004 роки). *Друкарство*. 2005. № 2 (61). С. 7–8.
20. Про видавничу справу : закон України від 05.06.1997 № 318/97-ВР (ост. зміни від 19.07.2017). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/318/97-%D0%B2%D1%80/page>.
21. Про затвердження Порядку формування державного замовлення на випуск видавничої продукції та її розповсюдження : постанова Кабінету Міністрів України від 12.09.2012 № 850. *Урядовий кур’єр*. 2012. 18 вер. (№ 168).
22. Про публічні закупівлі : закон України від 25.12.2015 № 922-VIII (ост. зміни від 11.06.2017). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/922-19/page>.
23. Про затвердження Порядку реалізації бюджетної програми “Випуск книжкової продукції за програмою “Українська книга” : наказ Державного комітету телебачення і радіомовлення України від 28.11.2012 № 313 (ост. зміни від 05.07.2016). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z2087-12>.

24. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для випуску книжкової продукції за програмою “Українська книга” : постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.2017 № 562. *Урядовий кур’єр*. 2017. 15 серп. (№ 151).
25. Про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, виділених Державному комітету телебачення і радіомовлення України на випуск книжкової продукції за програмою “Українська книга” : рішення Рахункової палати від 12.07.2016 № 14-1. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16749474/R_RP_14-1.pdf?subportal=main.
26. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення системи державного управління у книговидавничій сфері : закон України від 28.01.2016 № 954-VIII (ост. зміни від 06.11.2016). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/954-19>.
27. Subsidies new and full notification pursuant to art. XVI:1 of the GATT 1994 and art. 25 of the agreement on subsidies and countervailing measures. The following notification, dated 15 July 2015, is being circulated at the request of the Delegation of Ukraine. URL: https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=238424,237419,234802,231679,227988,227364,134131,133363,130395,117958&CurrentCatalogueIdIndex=7&FullTextHash=&HasEnglishRecord=True&HasFrenchRecord=True&HasSpanishRecord=True.
28. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI (ост. зміни від 26.07.2017). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
29. Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax. *Official Journal of the European Union*. 2006. Dec. 11. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006L0112&from=EN>.
30. Global Fixed Book Price Report (23rd May 2014) / International Publishers Association. URL: <https://www.internationalpublishers.org/images/news/2014/global-fixed-price-report.pdf>.
31. Котляревський Я. В., Князєв С. І., Мельников О. В. Напрями розвитку інноваційних процесів у видавничо-поліграфічній галузі. *Наука та інновації*. 2015. Т. 11, № 2. С. 5–19.
32. Котляревський Я. В., Мельников О. В., Штангрет А. М. Сутність та індикатори досягнення сталого розвитку інформаційної сфери. *Наукові праці НДФІ*. 2016. Вип. 4 (77). С. 5–14.
33. Випуск видавничої продукції в Україні в 2016 р. / Книжкова палата України. URL: http://www.ukrbook.net/statistika/statistika_2016.htm.
34. Анатолій Мураховський: “Держава всіляко підтримує розвиток книговидавничої галузі”. URL: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=65823.

References

1. Hölzler, H., Libanova, E., Iefymenko, T., Kotlyarevsky, Ya., Taran, S., Chernikov, D., Dereviankin, V. & Stuart, E. (2015). *Zvit pro rezul'taty doslidzhennya derzhavnoyi pidtry'mky sub'yektiv hospodaryuvannya v Ukrayini* [Study on state support to undertakings in Ukraine]. Ky`yiv: Crown Agents. Retrieved from http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/STATE-SUPPORT-STUDY_UKR_20.04.2015.pdf [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *Pro derzhavnu dopomohu sub'yektam hospodaryuvannya* [On state aid to business entities] (Act No. 1555-VII, July 1). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1555-18> [in Ukrainian].

3. Hölzler, H., Libanova, E., Iefymenko, T., Kotlyarevsky, Ya., Taran, S., Chernikov, D., Dereviankin, V. & Stuart, E. (2015). *Study on state support to undertakings in Ukraine*. Kyiv: Crown Agents. Retrieved from http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/STATE-SUPPORT-STUDY_ENG_20.04.2015.pdf.
4. Afonin, O. V., Senchenko, M. I. (2009). *Ukrayins`ka kny`ha v konteksti svitovoho kny`hovy`dannya* [Ukrainian book in the context of world book publishing]. Ky`yiv: Kny`zhkova palata Ukrayiny` [in Ukrainian].
5. Herasy`mova, O. A. (2008). Mekhanizmy` zakhy`stu ukrayins`koho ry`nku kny`hovy`dannya v umovakh chlenstva v SOT [The defense mechanisms of the publishing Ukrainian market under conditions joining to the WTO]. *Teoriya ta prakty`ka derzhavnoho upravlinnya* [Theory and Practice of Public Administration], 3, 306–312 [in Ukrainian].
6. Hlotova, H. I., Barny`ch, Yu. O. (2007). Derzhavni orhanizacijno-ekonomichni rehulyaty`vni napryamy` rozvy`tku ry`nku vy`davny`choyi produkciyi [State organizational and economic regulatory directions for the development of the market for publishing products]. *Tekhnolohiya i tekhnika drukarstva* [Technology and technique of typography], 1–2, 131–140 [in Ukrainian].
7. Ivashy`na, A. (2015, December 7). *Ne Pol`shheyyu yedy`noyyu. Kny`zhkovi insty`tuciyi v krayinakh z uspishny`m vy`davny`chy`m biznesom* [Not Poland is the only one. Book institutes in countries with successful publishing business]. Retrieved from <http://www.chytomo.com/news/ne-polshheyyu-yedinoyu-knizhkovi-institucii-v-kraiinax-z-uspishnim-vidavnichim-biznesom> [in Ukrainian].
8. Indutna, K. (2010). Napryamy` derzhavnoyi pidtry`mky` kny`hovy`dannya v Ukrayini [Directions of state support for book publishing in Ukraine]. *Ekonomika Ukrayiny`* [Economy of Ukraine], 2, 24–33 [in Ukrainian].
9. Murakhovs`ky`j, A. L. (2015). Derzhavne rehulyuvannya u sferi vy`davny`choyi spravy` [State regulation in the sphere of publishing]. *Visny`k Kny`zhkovoyi palaty`* [Herald of the Book Chamber], 2, 3–8 [in Ukrainian].
10. Heyec`, V. (2015, August 21–28). Vid kvaziry`nku do ry`nku ta investy`cijnoho zrostannya [From quasi-market to market and investment growth]. *ZN, UA*, 1055. Retrieved from https://dt.ua/macrolevel/vid-kvazirinku-do-rinku-ta-investiciynogo-zrostannya-_html [in Ukrainian].
11. EU, Ukraine. (2014). *Uhoda pro asociaciyu mizh Ukrayinoyu, z odniyyeyi storony`, ta Yevropejs`ky`m Soyuzom, Yevropejs`ky`m spivtovary`stvom z atomnoyi enerhiyi i yikhnimy` derzhavamy`-chlenamy`, z inshoyi storony`* [Association agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European atomic energy community and its member states, of the other part]. Retrieved from http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011 [in Ukrainian].
12. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union – Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union – Protocols – Annexes – Declarations annexed to the Final Act of the Intergovernmental Conference which adopted the Treaty of Lisbon, signed on 13 December 2007 – Tables of equivalences. (2012, October 26). *Official Journal of the European Union*, C 326, 1–390.
13. Antimonopoly Committee of Ukraine. (2015). *Deyaki py`tannya realizaciyi Zakonu Ukrayiny` “Pro derzhavnu dopomohu sub`yektam hospodaryuvannya”* [Some issues of the implementation of the Law of Ukraine “On State Aid to Business Entities”] (Order No. 43-pp, December 28). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0140-16> [in Ukrainian].

14. Antimonopoly Committee of Ukraine. (n. d.). *Do uvahy` nadavachiv ta otry`muvachiv neznachnoyi derzhavnoyi dopomohy`!* [To the attention of the providers and recipients of insignificant state aid!]. Retrieved from <http://www.amc.gov.ua/amku/control/main/uk/publish/article/136751> [in Ukrainian].
15. Stuart, E., Cemnolonskis, S. (2016, April). *Zvit pro zahal`nu metody`ku ocinyuvannya derzhavnoyi dopomohy`* [Report on state aid general assessment methodology]. Retrieved from http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/Report-on-State-aid-general-assessment-methodology_UKR.pdf [in Ukrainian].
16. Stuart, E., Cemnolonskis, S. (n. d.). *Derzhavna dopomoha v okremy`kh "chutly`vy`kh" haluziyakh ekonomiky` Ukrayiny`* [State support in certain sensitive sectors of Ukraine's economy]. Retrieved from <http://eupublicprocurement.org.ua/state-support-in-certain-sensitive-sectors-of-ukraines-economy.html> [in Ukrainian].
17. Kotlyarevs`ky`j, Ya. V. et al. (2016). *Konceptual`ni zasady` zabezpechennya staloho rozvy`tku informacijnoyi sfery` Ukrayiny`* [Conceptual framework for ensuring the sustainable development of the information sphere of Ukraine]. Ky`yiv: CUL [in Ukrainian].
18. Durnyak, B., Shtanhret, A. & Mel`ny`kov, O. (2005). Analiz osnovny`kh pokazny`kiv diyal`nosti polihrafichny`kh pidpry`yemstv DAK "Ukrayins`ke vy`davny`cho-polihrafichne ob`yednannya" [Analysis of the main indicators of the printing business of SJSC "Ukrainian Publishing and Printing Association"]. *Drukarstvo* [Typography], 4 (63), 8–12 [in Ukrainian].
19. Semy`styaha, T. (2005). Vy`davny`cho-polihrafichna haluz` Ukrayiny`: dy`namika j problemy` rozvy`tku (2002–2004 roky`) [Ukraine's publishing and printing industry: dynamics and development problems (2002-2004)]. *Drukarstvo* [Typography], 2 (61), 7–8 [in Ukrainian].
20. Verkhovna Rada of Ukraine. (1997). *Pro vy`davny`chu spravu* [About the publishing business] (Act No. 318/97-BP, June 5). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/318/97-%D0%B2%D1%80/page> [in Ukrainian].
21. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2012). *Pro zatverdzhennya Poryadku formuvannya derzhavnogo zamovlennya na vy`pusk vy`davny`choyi produkciyi ta yiyi rozpovsyudzhennya* [On approval of the Procedure for the formation of a state order for the issue of publishing products and its distribution] (Decree No. 850, September 12). *Uryadovy`j kur`yer* [Government courier], 168 [in Ukrainian].
22. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). *Pro publichni zakupivli* [About public procurement] (Act No. 922-VIII, December 25). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/922-19/page> [in Ukrainian].
23. State Committee for television and radio broadcasting of Ukraine. (2012). *Pro zatverdzhennya Poryadku realizaciyi byudzhetnoyi prohramy` "Vy`pusk kny`zhkovoyi produkciyi za prohramoyu "Ukrayins`ka kny`ha"* [On approval of the Procedure for the implementation of the budget program "Issue of book products under the program "Ukrainian book"] (Order No. 313, November 28). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z2087-12> [in Ukrainian].
24. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2017). *Pro zatverdzhennya Poryadku vy`kory`stannya koshtiv, peredbacheny`kh u derzhavnomu byudzheti dlya vy`pusku kny`zhkovoyi produkciyi za prohramoyu "Ukrayins`ka kny`ha"* [On approval of the Procedure for using funds provided in the state budget for the issue of book products under the program "Ukrainian book"] (Decree No. 562, August 9). *Uryadovy`j kur`yer* [Government courier], 151 [in Ukrainian].
25. Accounting Chamber of Ukraine. (2016). *Pro rezul`taty` audy`tu efekty`vnosti vy`kory`stannya koshtiv derzhavnogo byudzhetu, vy`dileny`kh Derzhavnomu komitetu*

- telebachennya i radiomovlennya Ukrainy` na vy`pusk kny`zhkovoyi produkciyi za pro-hramoyu "Ukrayins`ka kny`ha"* [On the results of the audit of the effectiveness of the use of state budget funds allocated to the State Committee for television and radio broadcasting of Ukraine for the production of book products under the program "Ukrainian book"] (Decision No. 14-1, July 12). Retrieved from http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16749474/R_RP_14-1.pdf?subportal=main [in Ukrainian].
26. Verkhovna Rada of Ukraine. (2016). *Pro vnesennya zmin do deyaky`kh zakoniv Ukrainy` shhodo vdoskonalennya sy`stemy` derzhavnoho upravlinnya u kny`hovy`davny`chij sferi* [On amendments to some laws of Ukraine on improving the public administration system in the book publishing sphere] (Act No. 954-VIII, January 28). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/954-19> [in Ukrainian].
 27. Subsidies new and full notification pursuant to art. XVI:1 of the GATT 1994 and art. 25 of the agreement on subsidies and countervailing measures. The following notification, dated 15 July 2015, is being circulated at the request of the Delegation of Ukraine. Retrieved from https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/FE_Search/FE_S_S009-DP.aspx?language=E&CatalogueIdList=238424,237419,234802,231679,227988,227364,134131,133363,130395,117958&CurrentCatalogueIdIndex=7&FullTextHash=&HasEnglishRecord=True&HasFrenchRecord=True&HasSpanishRecord=True.
 28. Verkhovna Rada of Ukraine. (2012). *My`tny`j kodeks Ukrainy`* [Customs Code of Ukraine] (Act No. 4495-VI, March 13). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> [in Ukrainian].
 29. European Union. (2006, December 11). Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006 on the common system of value added tax. *Official Journal of the European Union*. Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006L0112&from=EN>.
 30. International Publishers Association. (2014, May 23). *Global Fixed Book Price Report*. Retrieved from <https://www.internationalpublishers.org/images/news/2014/global-fixed-price-report.pdf>.
 31. Kotlyarevs`ky`j, Ya. V., Knyazyev, S. I. & Mel`ny`kov, O. V. (2015). Napryamy` rozvy`tku innovacijny`kh procesiv u vy`davny`cho-polihrafichnij haluzi [Development directions of innovative processes in publishing and printing industry]. *Nauka ta innovaciyi* [Science and Innovation], Vol. 11, No. 2, 5–19 [in Ukrainian].
 32. Kotlyarevs`ky`j, Ya. V., Mel`ny`kov, O. V. & Shtanhret, A. M. (2016). Sutnist` ta indy`katory` dosyahnennya staloho rozvy`tku informacijnoyi sfery` [Essence and indicators of achievement of sustainable development of information sphere]. *Naukovi praci NDFI* [RFI scientific papers], 4 (77), 5–14 [in Ukrainian].
 33. Book Chamber of Ukraine. (n. d.). *Vy`pusk vy`davny`choyi produkciyi v Ukraini v 2016 r.* [Issue of publishing products in Ukraine in 2016]. Retrieved from http://www.ukrbook.net/statistika/statistika_2016.htm [in Ukrainian].
 34. State Committee for television and radio broadcasting of Ukraine. (2008, August 18). *Anatolij Murakhovs`ky`j: "Derzhava vsilyako pidtry`muje rozvy`tok kny`hovy`davny`choyi haluzi"* [Anatoly Murakhovsky: "The state strongly supports the development of the book publishing industry"]. Retrieved from http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=65823 [in Ukrainian].